

## رابطه بین دادگاههای ترکیبی و دادگاههای بین‌المللی: مورد کوزو

لورا ای. دیکینسون\*

### خلاصه:

... دادگاههای ترکیبی دادگاههایی هستند که در آنها هم خود دادگاه و هم قوانین قابل اجرا در آن، مخلوطی از قوانین بین‌المللی و داخلی اند. در این دادگاه ها، قضات خارجی در کنار همقطاران داخلی خود می‌نشینند و به پرونده‌هایی رسیدگی می‌کنند. این پرونده ها توسط تیمی متشکل از وکلای محلی و وکلایی از سایر کشورها، مورد پیگیری و دفاع واقع می‌شوند؛ و همزمان قضات قوانین داخلی را که مطابق به موازین بین‌المللی اصلاح شده‌اند را در این دادگاه ها اعمال می‌کنند. ... این دادگاهها غالباً در شرایط پس از مخاصمه و درگیری برای رسیدگی به پرونده‌های مربوط به فجایع دسته‌جمعی و در مواردی که تأسیس دادگاه بین‌المللی از نظر سیاسی قابل دوام نباشد مثل تیمور شرقی یا سیرالئون و یا در مواردی مثل کوزو که دادگاه بین‌المللی در آن وجود داشت ولی قادر نبود به تمام پرونده ها رسیدگی کند ایجاد می‌شوند. ... در واقع، فقدان تأسیسات قضایی داخلی منجر می‌شود که جامعه بین‌المللی با حمایت از طرف بخش عظیمی از مردم محلی اقدام به ایجاد تأسیسات موقت انتقالی بکند که توسط سازمان ملل اداره می‌شوند. ... بررسی‌ها نشان می‌دهند که بخش عمده‌ای از وکلا و قضات همه گروه‌های قومی در حالی که وظایف متفاوتی را در بوسنی به عهده داشتند، به طور مشابه در رابطه با فعالیت و کار دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] بی‌اطلاع بودند و اغلب نسبت به انگیزه و نتایج به دست آمده مشکوک بودند. ... دادگاه‌های ترکیبی همان‌طور که در مورد کوزو دیده شد حداقل راه‌حلهایی ناتمام برای مشکلات مشروعیت و ایجاد توانمندی ارائه می‌دهند. ... در کوزو حضور قضات و دادستان‌های بین‌المللی در پرونده‌های مرتبط با نقض جدی حقوق بشر، مشروعیت مراحل دادرسی را هم در دید مردم محلی و هم در دید جامعه بین‌المللی افزایش داد. ...

### متن:

دادگاههای ترکیبی بین‌المللی - داخلی رویکرد مهمی را در قبال عدالت انتقالی، که طی آن جوامع، مسئولیت‌پذیری و آشتی و مصالحه را برای فجایع دسته‌جمعی فراهم می‌کنند، ارائه می‌دهند. دادگاههای ترکیبی دادگاههایی هستند که در آنها هم خود دادگاه و هم قوانین قابل اجرا در آن، مخلوطی از قوانین بین‌المللی و داخلی است: قضات خارجی در کنار همقطاران خود از کشورهای داخلی به پرونده‌هایی رسیدگی می‌کنند که توسط تیمی متشکل از وکلای محلی و وکلایی از سایر کشورها، مورد پیگیری و دفاع واقع می‌شوند؛ و همزمان قضات قوانین داخلی را که مطابق موازین بین‌المللی اصلاح شده‌اند را اعمال می‌کنند. این دادگاهها به صورت موردی و در نتیجه

---

\* دانشیار، دانشکده حقوق دانشگاه کانتیکت. این مقاله به عنوان بخشی از همایش [symposium] «دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق» [ICTY] در ساعت ۱۰، در دانشکده حقوق نیوینگلند در نوامبر ۹، ۲۰۰۲ ارائه شد. از آقایان مارک وستون جنیس [Mark Weston Janis]، هرولد هانگجو کوه [Harold Hongju Koh]، ریچارد کی [Richard Kaye]، و جرمی پال [Jeremy Paul] تشکر می‌کنم. همچنین از سختکوشی معاون تحقیق، جاستین پارکر [Justine Parker] قدردانی می‌کنم.

نوآوری و بدون برنامه‌ریزی عظیم سازمانی ایجاد شده‌اند. این دادگاهها غالباً در شرایط پس از مخاصمه و درگیری برای رسیدگی به پرونده‌های مربوط به فجایع دسته‌جمعی و در مواردی که تاسیس دادگاه بین‌المللی برای رسیدگی به آن جرایم که از نظر سیاسی قابل دوام نباشد مثل تیمور شرقی یا سیرالئون و یا در مواردی مثل کوزو که دادگاه بین‌المللی در آن وجود داشت ولی قادر به رسیدگی به تمام پرونده‌ها نبود ایجاد شده‌اند. با این وجود علیرغم تعداد در حال افزایش مقالات در خصوص عدالت انتقالی<sup>۱</sup> تاکنون به دادگاههای ترکیبی توجه کمی شده است، حداقل توجه کمتری در مقایسه با دادگاههای بین‌المللی نظیر دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق (ICTY) و دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC).

بخشی از دلایل کم‌توجهی نسبت به دادگاههای ترکیبی مقاومتی است که از هر دو جهت نسبت به این دادگاهها اعمال می‌شود. از طرف دیگر به نظر می‌رسد که بسیاری از طرفداران عدالت بین‌المللی، دادگاههای ترکیبی را فقط به عنوان جایگزین درجه دو دادگاههای بین‌المللی می‌دانند. در واقع جالب است که حتی دو تن از مقامات دولتی که نقش کلیدی در تأسیس چنین دادگاههایی بازی کردند اخیراً با این نظریه که چنین دادگاههایی می‌توانند به عنوان مدلی در آینده به کار آیند مخالفت کردند.<sup>۲</sup> ممکن است یک دلیل برای این مخالفت نگرانی در این رابطه باشد که این دادگاهها به عنوان جایگزین و یا وسیله‌ای برای زیر سوال بردن دادگستری بین‌المللی مورد حمایت قرار بگیرند. از طرف دیگر مخالفان دادگستری بین‌المللی برای فجایع دسته‌جمعی، نظیر مقامات دولتی بوش که با دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] مخالفت کرده‌اند، ممکن است دادگاههای ترکیبی را خیلی مشابه با دادگاههای بین‌المللی تلقی کنند. این مقاومت دوجانبه نسبت به دادگاههای ترکیبی تأسف آور است چرا که این دادگاهها امیدهای تازه‌ای و راهکردهای جدیدی را برای رویارویی با بعضی از نگرانی‌ها در رابطه با عدالت صرفاً بین‌المللی از یک سو و عدالت صرفاً داخلی از سوی دیگر ارائه می‌دهند.

در این مقاله یک مورد از دادگاههای ترکیبی بررسی خواهد شد. دادگاهی که در کوزو برای رسیدگی به پرونده‌های جرایم جنگی، نسل‌کشی و سایر فجایع دسته‌جمعی تأسیس شد. سپس به بعضی از فواید و اشکالات این دادگاهها خواهیم پرداخت و به ارزیابی این امر که تا چه اندازه دادگاههای ترکیبی در کوزو در انجام تعهداتشان موفق بودند می‌پردازیم. در آخر به روش‌هایی که ممکن است دادگاههای ترکیبی به عنوان مکمل دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] محسوب شوند خواهیم پرداخت. سپس این بحث را مطرح خواهیم کرد که دادگاههای ترکیبی نباید به عنوان جایگزین دادگاه بین‌المللی یا داخلی دیده شوند بلکه این دادگاهها مکمل هر دو هستند.

<sup>۱</sup> به طور کلی نگاه کنید به جیسن ابرامز و استیون رتنر [Jason Abrams & Steven Ratner]، مسئولیت‌پذیری برای فجایع حقوق بشر در حقوق بین‌الملل: فراتر از میراث نورنبرگ [Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy]؛ الکس برین [Alex Boraine]، کشور بدون نقاب [A Country Unmasked] (۱۹۹۷)؛ پریسیلا هینر [Priscilla Hayner]، حقایق گفته نشده [Unspeakable Truths] (۲۰۰۱)؛ مارتا منو [Martha Minow]، مقایسه انتقام و بخشش: رویارویی تاریخی پس از نسل‌کشی و خشونت دسته‌جمعی [Between Vengeance and Forgiveness: Facing History after Genocide and Mass Violence] (۱۹۹۸)؛ روتی جی. تیتل [Ruti G. Teitel]، عدالت انتقالی [Transitional Justice: How Emerging] (۲۰۰۰)؛ عدالت انتقالی: چگونه دموکراسی‌های جدید با رژیمهای گذشته تصفیه حساب می‌کنند [Democracies Reckon with Former Regimes] (نیل جی. کریترز [Neil J. Kritz, ed.]، ۱۹۹۵).

<sup>۲</sup> نگاه کنید به بحث دیوید شفر [David Scheffer]، نماینده پیشین ایالات متحده در خصوص جرایم جنگی [former U.S. Ambassador-at-Large for War Crimes Issues]، و هنسجورج سترومیر [Hansjoerg Strohmeyer]، مدیر دفتر امور انساندوستانه سازمان ملل، میزگرد در خصوص دادگاههای داخلی-بین‌المللی ترکیبی، کنفرانس سالیانه انجمن حقوق بین‌الملل، اکتبر ۲۴، ۲۰۰۲. شفر به تأسیس دادگاه ویژه برای سیرالئون کمک کرد و به طور وسیعی در تلاش برای ایجاد دادگاه ترکیبی در کامبودیا دخیل بود؛ هنسجورج سترومیر [Hansjoerg Strohmeyer]، معاون مشاور حقوقی مدیر انتقالی سازمان ملل هم در کوزو و هم در تیمور شرقی بود و به ایجاد دادگاههای ترکیبی در هر دو کشور کمک کرد. با این وجود شفر و هنسجورج با این نظریه که دادگاههای ترکیبی می‌توانند به عنوان مدل در آینده استفاده شوند مخالفت کردند.

## 1. دادگاههای ترکیبی در کوزو

در جون 1999، عملیات بمباران ناتو به پاکسازی قومی و سایر فجایع دسته‌جمعی که عمدتاً توسط نیروهای صرب علیه آلبانیایی‌ها در کوزو صورت می‌گرفت خاتمه داد. شورای امنیت سازمان ملل با تصویب قطعنامه‌ای دفتر نمایندگی سازمان ملل در کوزو [UNMIK] را تأسیس کرد.<sup>۳</sup> وظیفه دفتر نمایندگی سازمان ملل در کوزو [UNMIK] برقراری صلح و امنیت از طریق انجام وظایف اداری غیرنظامی مانند برقراری نظم و قانون شهری، هماهنگی کمکهای انساندوستانه و امدادسانی، کمک به بازگشت پناهندگان، ترفیع حقوق بشر، حمایت از بازسازی سازمانهای کلیدی، کمک به ایجاد استقلال و خودگردانی در کوزو و کمک به روند سیاسی تعیین وضعیت آینده کوزو در منطقه بود.<sup>۴</sup> بنابراین وظایف دفتر نمایندگی سازمان ملل در کوزو [UNMIK] به طور دقیق‌تر شامل برقراری نظم و قانون بود که شامل دستگیری، محاکمه و مجازات مرتکبین فجایع پیشین و همچنین متهمین به ارتکاب جرایم پس از ایجاد صلاحیت سازمان ملل می‌شد.<sup>۵</sup>

این وظیفه به آسانی محقق نشد. بیشتر شالوده و زیربنای سیستم قضایی - ساختمانی دادگاه، کتابخانه‌های حقوقی و تجهیزات - تخریب شده و یا شدیداً در طول کشمکش آسیب دیده بود.<sup>۶</sup> تعداد قضات و وکلای محلی اندک بود و آنهایی که در دسترس بودند بی‌تجربه بودند چرا که سالها بود بیشتر آلبانیایی‌ها از اجرای خدمات دادگستری منع شده بودند و بیشتر قضات و وکلای صرب فرار کرده و یا از انجام وظیفه خودداری می‌کردند.<sup>۷</sup> دستگیری مظنونین به ارتکاب فجایع توسط نیروهای امنیتی سازمان ملل باعث شلوغی زندانها شده بودند و امید کمی برای محاکمه آنها وجود داشت.<sup>۸</sup> سیستم قضایی داخلی که در اثر کشمکش و سالها تبعیض علیه آلبانیایی‌ها ویران شده بود، توانایی یا استقلال لازم برای انجام چنین محاکمه‌هایی را نداشت. در عینحال، دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] نیز فاقد امکانات لازم برای رسیدگی به تمام این پرونده‌ها بود. دادستان دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] به صراحت اعلام کرد که دادگاه

<sup>۳</sup> نگاه کنید به قطعنامه شماره ۱۲۴۴ شورای امنیت سازمان ملل [U.N. SCOR]، نشست پنجاه و چهارم، جلسه ۴۰۱۱، U.N. Doc. S/RES/1244 (۱۹۹۹).  
<sup>۴</sup> نگاه کنید به همان؛ همچنین نگاه کنید به دفتر نمایندگی موقت سازمان ملل در کوزو [United Nations Interim Administration Mission in Kosovo]، قابل دسترسی در: <http://www.unmikonline.org/intro.htm> (تاریخ دسترسی: ۲۴ مارچ ۲۰۰۳). سازمان ملل این مسئولیتها را به چهار گروه تقسیم کرد که دو گروه آن توسط سازمانهای غیر سازمان ملل هدایت می‌شدند ولی هر چهار وظیفه در صلاحیت سازمان ملل بودند: پلیس و دادگستری (سازمان ملل)؛ دولت مدنی (سازمان ملل)؛ دموکراسی‌سازیب و ایجاد موسسات سازمانی (سازمان امنیت و همکاری اروپا [OSCE])؛ سازندگی و توسعه اقتصادی (اتحادیه اروپا). نگاه کنید به همان.

<sup>۵</sup> برای برداشت کلی از تلاشها برای ایجاد قانونمندی در کوزو پس از کشمکش، نگاه کنید به وندی اس. بتز [Wendy S. Betts]، سكات ان. کارلسن [Scott N. Carlson] و گروگری گیسولد [Gregory Gisvold]، دولت انتقالی در کوزو پس از کشمکش و درسهای آموخته شده در تلاش برای ایجاد دادگستری و قانونمندی [The Post-Conflict Transitional Administration of Kosovo and the Lessons Learned in Efforts to Establish a Judiciary and the Rule of Law]، ژورنال حقوق بین‌الملل میشیگان [Mich. J. Int'l L.]، شماره ۲۲، ص. ۳۷۱ (۲۰۰۱)؛ هانسجورج سترومیر [Hansjoerg Strohmeyer]، راز موفقیت در مداخله‌های چندجانبه: سازمان ملل و ایجاد سیستمهای عدالت انتقالی در کوزو و تیمور شرقی [Making Multilateral Interventions Work: the Collapse and Reconstruction of a Judicial System: The United Nations]، ژورنال حقوق بین‌الملل آمریکایی [Am. J. Int'l L.]، شماره ۹۵، ص. ۴۶ (۲۰۰۱) [از این به بعد: اضمحلال].

<sup>۶</sup> نگاه کنید به بتز، رک. زیرنویس ۵، صص. ۳۷۶-۳۷۷.

<sup>۷</sup> نگاه کنید به اضمحلال، رک. زیرنویس ۵، صص. ۴۹-۵۰ و ۵۳.

<sup>۸</sup> نگاه کنید به مداخله‌های چندجانبه، رک. زیرنویس ۵، ص. ۱۱۴.

بین‌المللی تنها برای محاکمه مرتکبین فجیترین جرایم که در سطح وسیع صورت گرفته اند می باشد.<sup>۹</sup> این در حالی بود که بازداشت‌شدگان در زندان در انتظار به سر می‌بردند و خشونت‌های نژادی همچنان به طور وسیعی صورت می‌گرفت<sup>۱۰</sup> و بسیاری استدلال می‌کردند که ادامه بازداشت این افراد مخالف موازین حقوقی بین‌المللی می باشد.<sup>۱۱</sup> و

برای حل این معضل که به سرعت در حال تبدیل شدن به یک بحران دادگستری و مسئولیت‌پذیری بود حمایت برای ایجاد یک دادگاه ویژه به نام دادگاه جرایم قومی و جنگی کوزو افزایش پیدا کرد. این دادگاه قرار بود که بر جرایم جنگی، سایر موارد نقض جدی حقوق انساندوستانه بین‌المللی و جرایم جدی با انگیزه قومیتی صلاحیت داشته باشد.<sup>۱۲</sup> قرار بود که دادگاه از صلاحیت متقارن با دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] برخوردار باشد ولی بر مجرمین کم‌اهمیت‌تر که دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] توانایی دادرسی آنها را نداشته باشد تمرکز کند.<sup>۱۳</sup> با این وجود به علت فقدان منابع و سایر محظورات سیاسی، تأسیس این دادگاه مکرراً با تأخیر مواجه می‌شد.<sup>۱۴</sup> مقامات سازمان ملل یک سری مقررات را که اجازه می‌داد اهداف دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق بدون تشریفات محقق شود صادر نمود و اجازه داد که قضات خارجی در کنار قضات داخلی در دادگاههای داخلی بنشینند و به محاکمه متهمین که توسط وکلای خارجی و داخلی مورد پیگرد و مدافعه قرار می‌گرفتند بپردازند.<sup>۱۵</sup> امید بر این بود که حضور این متخصصین خارجی باعث پیشرفت سریع در مراحل قضایی شوند و استقلال و ظرفیت سیستم قضایی که به شدت مورد نیاز بود را ارتقا دهند.<sup>۱۶</sup>

---

<sup>۹</sup> نگاه کنید به کارلا دل پنته [Carla Del Ponte]، دادستان دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق، شرح تحقیق و پیگرد جرایم ارتكابی در کوزو [Statement on the Investigation and Prosecution of Crimes Committed in Kosovo] (۲۹ سپتامبر ۱۹۹۹)، قابل دسترسی در: <http://www.un.org/icty/latest/index.htm> (تاریخ دسترسی: ۲۰ مارچ ۲۰۰۳).

<sup>۱۰</sup> نگاه کنید به سازمان امنیت و همکاری اروپا [OSCE]، ارزیابی وضعیت اقلیت‌های قومی در کوزو [Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo]، (در فاصله بین نوامبر ۱۹۹۹ تا ژانویه ۲۰۰۰)، قابل دسترسی در: <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/minorities/min%20rep%2004%20eng.pdf> (تاریخ دسترسی: ۲۰ مارچ ۲۰۰۳).

<sup>۱۱</sup> برای نمونه نگاه کنید به ال.ام.اس. سازمان امنیت و همکاری اروپا [OSCE LMS]، گزارش شماره ۴، آخرین گزارش در خصوص انقضای مدت بازداشت برای بازداشت‌شدگان [Update on the Expiration of Detention Periods for Detainees] (۱۸ مارچ ۲۰۰۰)، ص. ۴، قابل دسترسی در: <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/justice/report4.pdf> (تاریخ دسترسی: ۲۰ مارچ ۲۰۰۰). زمانی که دفتر نمایندگی سازمان ملل در کوزو [UNMIK] مقرراتی را که برای طولانی‌تر کردن زمان بازداشت قبل از محاکمه مظنونین صادر کرد بخش کنترلی سیستم حقوقی سازمان امنیت و همکاری اروپا [OSCE] استنتاج کرد که مقررات جدید «نقض آشکار» کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (ECHR) و کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) است. نگاه کنید به ال.ام.اس. سازمان امنیت و همکاری اروپا [OSCE LMS]، کوزو: گزارش شماره ۶: تمدید حداقل زمان بازداشت و حقوق بازداشتی‌ها: غیرقانونی بودن مقررات ۱۹۹۹/۲۶ [Kosovo: Report No. 6: Extension of Time Limits and the Rights of Detainees: the Unlawfulness of Regulation] (۲۹ آوریل ۲۰۰۰)، ص. ۳، قابل دسترسی در: <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/justice/report4.pdf> (تاریخ دسترسی: ۲۰ مارچ ۲۰۰۳).

<sup>۱۲</sup> نگاه کنید به بتز، رک. زیرنویس ۵، ص. ۳۸۱.

<sup>۱۳</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۱۴</sup> نگاه کنید به مداخله‌های چندجانبه، رک. زیرنویس ۵، ص. ۱۱۹.

<sup>۱۵</sup> نگاه کنید به بتز، رک. زیرنویس ۵، ص. ۳۸۱.

<sup>۱۶</sup> نگاه کنید به دفتر نمایندگی سازمان امنیت و همکاری اروپا در کوزو [Organization for Security and Co-operation in Europe Mission in Kosovo]، دپارتمان حقوق بشر و قانونمندی [Department of Human Rights and the Rule of Law]، بخش کنترلی سیستم‌های حقوقی [Legal Systems Monitoring Section]، گزارش ۹ - در خصوص قوه قضاییه [Report 9 - On the Administration of Justice]، مارچ ۲۰۰۲، صص. ۵-۶ [از این به بعد: گزارش سازمان امنیت و همکاری اروپا]، قابل دسترسی در: <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/justice/Report9%20eng.pdf> (تاریخ دسترسی: ۶ آوریل ۲۰۰۳).



در کوزو [UNMIK] قطعنامه‌های جدیدی را در تشریح قوانین قابل اجرا در کوزو پیش از 22 مارچ 1989 صادر کرد.<sup>۲۷</sup> اما همانند تصمیم اولیه، قوانین قابل اجرا ترکیبی از قوانین داخلی موجود قبلی و استانداردهای بین‌المللی بود. قوانین داخلی فقط در صورتی که در تعارض با هنجارهای بین‌المللی حقوق بشر نبودند قابل اجرا بودند.<sup>۲۸</sup>

## 2. فواید و اشکالات دادگاههای ترکیبی

پرونده‌ای که به تأسیس دادگاههای ترکیبی داخلی-بین‌المللی در کوزو انجامید تا اندازه‌ای بالبداهه بود ولی با این وجود، تعدادی از ویژگیهای این نهاد تازه شکل گرفته نشان می‌دهد که می‌تواند مسئولیت‌پذیری را ارتقا دهد. البته موفقیت هر نوع تلاشی برای مواجهه و رویارویی با فجایع گذشته، خواه از طریق دادگاههای کیفری، کمیسیونهای حقیقت‌یاب، پرداخت غرامت و جبران مدنی، محاکمه مقامات دولتی، یا ترکیبی از این موارد، به بستر ویژه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی منطقه بستگی دارد. نیاز به چنین تلاشی برای مواجهه با گذشته و نقشی که این امر در برقراری صلح و ایجاد موسسات دموکراتیک حکومتی بازی می‌کنند نیز به طور قابل توجهی به شرایط منحصر به فرد هر مورد بستگی دارد؛ هیچ راه‌حل از پیش تعیین شده‌ای برای این مشکلات بسیار پیچیده وجود ندارد. اما از نتایج تجربی به دست آمده از کوزو که شباهت‌های زیادی با سایر کشورهای در حال گذار از جنگ به صلح دارند می‌توان درباره انتظاراتی که دادگاههای ترکیبی در آن کشورها داشته باشد استفاده کرد.

تا این اواخر مکانیسمهای اصلی برای اعمال مسئولیت کیفری فردی در موارد نقض شدید حقوق بشر به دو دسته تقسیم می‌شدند، یا رژیمهای جدید این محاکمات را در دادگاههای داخلی انجام می‌دادند یا جامعه بین‌المللی دادگاههای بین‌المللی را برای محاکمه این متخلفین تأسیس می‌کردند. با این حال هر دوی این رویکردها با محدودیتهای مهمی روبرو هستند. این محدودیتهای را می‌توان تحت دو محور در نظر گرفت: اول، مشکل مشروعیت و قانونی بودن و دوم، مشکل ایجاد توانمندی. من در این قسمت با تمرکز بر آموخته‌هایمان از کوزو، اول مشکلات دادگاههای صرفاً داخلی و دادگاههای صرفاً بین‌المللی را بررسی می‌کنم و سپس به بیان روشهایی که دادگاههای ترکیبی داخلی-بین‌المللی در خصوص حل این مشکلات ارائه می‌دهند می‌پردازم.

### الف- مشکل مشروعیت و قانونی بودن

بعضی مواقع دادگاههای ترکیبی داخلی-بین‌المللی ممکن است مشروعیت بیشتری در داوری و قضاوت جرایم جدی حقوق بشر در مقایسه با دادگاههای صرفاً داخلی و یا دادرسی صرفاً بین‌المللی داشته باشند. در شرایط پس از کشمکش، مشروعیت تأسیسات قضایی داخلی اغلب زیر سوال است. البته طبیعت دقیق و معین بحران مشروعیت متنوع است و از تاریخ و فرهنگ منحصر به فرد جامعه مورد نظر غیر قابل تفکیک می‌باشد. در این مقاله کوتاه، به بررسی جامع مشکلات متنوع مشروعیت در جوامع مختلف پرداخته نخواهد شد. با این وجود در صورتی که تأسیسات قضایی داخلی وجود داشته باشند غالباً به طور شدیدی در طول منازعات آسیب دیده‌اند.

<sup>۲۷</sup> نگاه کنید به مقررات ۱۹۹۹/۲۴ دفتر نمایندگی سازمان ملل در کوزو [UNMIK Regulation 1999/24] (۱۲ دسامبر ۱۹۹۹)، قابل دسترسی در: <http://www.unmikonline.org> (تاریخ دسترسی: ۱۶ فوریه ۲۰۰۳)؛ همچنین نگاه کنید به مقررات ۱۹۹۹/۲۵ دفتر نمایندگی سازمان ملل در کوزو [UNMIK Regulation 1999/25] (۱۲ دسامبر ۱۹۹۹)، قابل دسترسی در: <http://www.unmikonline.org> (تاریخ دسترسی: ۱۶ فوریه ۲۰۰۳).

<sup>۲۸</sup> نگاه کنید به مداخله‌های چندجانبه، رک. زیرنویس ۵، ص. ۱۱۲.

در طول اینمنازعات اغلب زیربنا و شالوده فیزیکی قوه قضاییه آسیبه‌های غیر قابل جبرانی را متحمل می‌شود. به علاوه پرسنل باقیمانده احتمالاً با توجه به وابستگی به رژیم پیشین و یا فقدان مهارت‌های اساسی شدیداً مورد تردید هستند. قضات و دادستانهای رژیم پیشین - که در پیگرد و محکوم کردن قاتلین، شکنجه‌گران یا پاکسازان قومی کوتاهی کرده‌اند - ممکن است بر سر کارشان باقی بمانند یا رژیم جدید ممکن است که پرسنل قدیمی را به طور تقریباً کامل عوض کند که این اقدام می‌تواند به مشکلات بی‌تجربگی و عدم مهارت پرسنل جدید بیفزاید و خطر برگزاری دادگاههای نمایشی و پیگردهای احساساتی را فراهم آورد.

کوزو حادثترین نمونه این موارد می‌باشد. پس از پایان منازعات که فجایع دسته‌جمعی را در پی داشت، هیچ نهاد قضایی فعال در آنجا وجود نداشت.<sup>۲۹</sup> فقدان موسسات داخلی باعث شد که جامعه بین‌المللی با حمایت بخش عظیمی از مردم محلی، یک دولت موقت انتقالی را که توسط سازمان ملل اداره می‌شد تأسیس کنند.<sup>۳۰</sup> هدف این نهاد حکومتی موقت، بازگرداندن صلح و ثبات و توسعه موسسات دموکراتیک نظیر قوه قضاییه‌ای کاملاً فعال، که برای دستیابی به خودمختاری ضروری است بود.<sup>۳۱</sup> در چنین شرایطی هیچ راه واضح و مشخصی برای مشروعیت بخشیدن به موسسات از طریق مراحل معمول قانونی وجود نداشت. نه تنها هیچ سیستم قضایی فعال نبود بلکه هیچ موسسه سیاسی، اجرایی و مقننه‌ای نیز برای ایجاد چنین سیستمی وجود نداشت. اگر در فقدان مشروعیت موسسات رسمی اعطای مشروعیت به سیستم قضایی نوپا دشوار است، ایجاد مشروعیت غیررسمی - پذیرش این موسسات از سوی جامعه - به مراتب مشکلتر از آن می‌باشد.

در کوزو نه تنها شالوده و زیربنای فیزیکی سیستم قضایی در طول کشمکش به شدت آسیب دیده بود بلکه سیستم قضایی همچنین توسط رژیم ظالم پیشین فاسد شده و اعتماد مردم را از دست داده بود و از مشروعیت اجتماعی در بین جامعه برخوردار نبود. در واقع سیستم قضایی توسط ستمگران صرب اداره شده بود<sup>۳۲</sup> و اقلیت آلبانیایی به طور سیستماتیک و گسترده از این سیستم کنار گذاشته شده بودند.<sup>۳۳</sup>

حتی اگر یک سیستم جدید داخلی می‌توانست به سرعت بعد از کشمکش ایجاد شود تصحیح این ناهماهنگی‌ها می‌توانست مشکلات جدیدی را ایجاد کند. برای نمونه در مورد کوزو در ابتدا آسانتر بود که قضات آلبانیایی منصوب شوند تا قضات صرب. فقط تعداد معدودی از قضات صرب حاضر به همکاری بودند و حتی آنهایی که منصوب شدند پس از مدتی در واکنش نسبت به فشارهای بلگراد استعفا دادند.<sup>۳۴</sup> با این وجود، بدون حضور نمایندگان صرب در قوه قضاییه، استقلال در تصمیم‌گیری، که عنصر کلیدی مشروعیت میان مردم بود، به شدت زیر سوال می‌رفت.<sup>۳۵</sup> در واقع به علت نگرانیهای ناشی از اعمال نکردن تشریفات کامل دادرسی و مدارک ناکافی، چندین حکم قضات

<sup>۲۹</sup> نگاه کنید به متن مربوط به زیرنویسهای ۱۱-۶.

<sup>۳۰</sup> نگاه کنید به متن مربوط به زیرنویسهای ۵-۳.

<sup>۳۱</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۳۲</sup> نگاه کنید به اضمحلال، رک. زیرنویس ۵، صص. ۴۹-۵۰.

<sup>۳۳</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۳۴</sup> گزارش مارچ ۲۰۰۲ سازمان امنیت و همکاری اروپا، رک. زیرنویس ۱۶، ص. ۵.

<sup>۳۵</sup> به طور کلی نگاه کنید به اندرو مک کی [Andrew McKay]، امور قضایی: اعمال قانون و نظم موثر، تمرکز بر کوزو [Judicial Affairs: Delivering Effective Law and Order, Focus Kosovo] (اکتبر ۲۰۰۱)، قابل دسترسی در: <http://www.unmikonline.org/pub/focuskos/oct01/focusklaw1.htm> (تاریخ دسترسی: ۲ فوریه ۲۰۰۳).

آلبانیایی علیه مدعی‌علیه‌های صرب از سوی هیئتی که شامل قضات بین‌المللی بود نقض شد.<sup>۳۶</sup> تحت این شرایط سیستم قضایی داخلی در محاکمه مظنونین به ارتکاب فجایع دسته‌جمعی، قادر به صدور احکامی که از مشروعیت برخوردار باشد نبود.

ولی ایجاد مشروعیت برای دادرسی‌های حتی بین‌المللی نیز اغلب به آسانی به دست نمی‌آید. در مورد کوزو، یک دادگاه بین‌المللی - دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] - برای محاکمه تعداد معدودی از مرتکبین که فجیع‌ترین جرایم را مرتکب شده بودند وجود داشت. با این وجود، این دادگاه نیز همانند سایر دادگاه‌های بین‌المللی که همیشه فاقد تجهیزات کافی هستند، فقط تجهیزات لازم برای رسیدگی به چندین پرونده‌را داشت و ایجاد مشروعیت یک موسسه بین‌المللی نظیر دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY]، در کشوری که از تأسیس آن حمایت نمی‌کند بسیار مشکل است. دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] با قطعنامه شورای امنیت بدون رضایت جمهوری فدرال یوگسلاوی تأسیس شده بود.<sup>۳۷</sup> در پرتوی ادامه تنشهای قومی در منطقه و میزان فجایع، ایجاد یک دادگاه بین‌المللی مستقر در لاهه، دور از صحنه جرایم که توسط قضات و پرسنل بین‌المللی اداره می‌شد می‌توانست برای ایجاد استقلال لازم برای اعمال مسئولیت کیفری فردی موثر باشد. بسیاری از مردم محلی، به طور اخص بیشتر قربانیان مسلمان و کروات، از کار دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] حمایت می‌کردند.<sup>۳۸</sup> با این وجود جلب حمایت بین جمعیت صرب کشورها و مناطقی که پیش از این یوگسلاوی سابق را تشکیل می‌دادند بسیار مشکل بود.<sup>۳۹</sup> و بین همه گروههای قومی، کار دادگاه اغلب به درستی استنباط نمی‌شد.<sup>۴۰</sup> علاوه بر این بسیاری دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] را به عنوان تحمیل قدرتهای اروپای غربی و ایالات متحده و بنابراین ملوث با امپریالیسم می‌دانستند.<sup>۴۱</sup>

یک مطالعه تجربی که اخیراً انجام شد بیانگر نحوه برداشت و تلقی نسبت به دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] در بوسنی و هرزگوین است.<sup>۴۲</sup> این مطالعه روشن ساخت که بخش عمده‌ای از وکلا و قضات همه گروههای قومی در حالی که وظایف متفاوتی را در بوسنی به عهده داشتند، به طور مشابه در رابطه با فعالیت و کار دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] بی‌اطلاع بوده و اغلب نسبت به انگیزه و نتایج به دست آمده مشکوک بودند.<sup>۴۳</sup> دلایل احتمالی برای این فقدان مشروعیت شامل استقرار دادگاه در هلند به دور از

<sup>۳۶</sup> نگاه کنید به سوزان منگالی [Susan Mangali]، بازداشتها: داستان دو گروه زندانی، تمرکز بر کوزو، [Detentions: Tale of Two Prisoner Groups, Focus Kosovo] (فوریه ۲۰۰۲)، قابل دسترسی در: <http://www.unmikonline.org/pub/focuskos/feb02/focusklaw1.htm> (تاریخ دسترسی: ۲ فوریه ۲۰۰۳).

<sup>۳۷</sup> نگاه کنید به شورای امنیت سازمان ملل [U.N. SCOR]، نشست ۴۸، جلسه ۳۱۷۵، ص. ۲، U.N. Doc. S/RES.808 (۱۹۹۳)، قابل دسترسی در: <http://www.un.org/docs/scres/1993/scres93.htm> (تاریخ دسترسی: ۲ فوریه ۲۰۰۳)؛ شورای امنیت سازمان ملل [U.N. SCOR]، نشست ۴۸، جلسه ۳۲۱۷، ص. ۱، U.N. Doc. S/RES.827 (۱۹۹۳)، قابل دسترسی در: <http://www.un.org/docs/scres/1993/scres93.htm> (تاریخ دسترسی: ۲ فوریه ۲۰۰۳).

<sup>۳۸</sup> نگاه کنید به مرکز حقوق بشر و کلینیک حقوق بشر بین‌المللی [The Human Rights Center and the International Human Rights Law Clinic]، دانشگاه کالیفرنیا، برکلی، و مرکز حقوق بشر [the Centre for Human Rights]، دانشگاه سارازوو [University of Sarajevo]، دادگستری، مسئولیت‌پذیری و تجدیدنمای اجتماعی: مصاحبه قضات و دادستانهای بوسنیایی [Justice, Accountability, and Social Reconstruction: An Interview Study of Bosnian Judges and Prosecutors]، ژورنال حقوق بین‌الملل برکلی [Berkeley J. Int'l L.]، شماره ۱۸، صص. ۱۰۲، ۱۳۶-۱۲۷ (۲۰۰۰) [از این به بعد: مطالعه مشترک].

<sup>۳۹</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۴۰</sup> نگاه کنید به همان، صص. ۱۳۹-۱۳۶.

<sup>۴۱</sup> نگاه کنید به همان، صص. ۱۴۵-۱۴۳.

<sup>۴۲</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۴۳</sup> نگاه کنید به همان، صص. ۱۵۵-۱۵۳.



جمعیت محلی، قصور و کوتاهی دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] در اطلاع‌رسانی نسبت به نحوه کارش در بوسنی بخصوص در بین جامعه حقوقی، فقدان مشارکت افراد محلی حتی به عنوان ناظر و اعمال عمدتاً حقوق عرفی (کامن‌لا) در دادگستری کیفری که برای حقوقدانان محلی که در نظام حقوق مدنی آموزش دیده بودند غیر آشنا بود می‌باشند.<sup>۴۴</sup>

در حالیکه چنین مطالعه‌ای در خصوص کوزو انجام نشده است نتایج مشابهی را می‌توان انتظار داشت. در واقع مدارک و شواهد دال بر این هستند که صربهای کوزو نسبت به عملکرد دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] اطمینان نداشتند. علاوه بر این حتی در میان آلبانیایی‌های کوزو تأخیر طولانی در مراحل رسیدگی و تعداد محدود پیگردها موجب انتقادات شدید از این دادگاه شده بود.

خیلی ساده است که گفته شود دادگاه‌های بین‌المللی نسبت به جامعه بین‌المللی مشروعیت دارند و نه نسبت به مردم محلی. اما موضوع به مراتب پیچیده‌تر از این می‌باشد. بخش عمده‌ای از مردم محلی، مثل مورد کوزو، اغلب قویاً از تشکیل دادگستری بین‌المللی حمایت می‌کنند. به همین ترتیب جامعه بین‌المللی همیشه از تأسیس چنین موسساتی حمایت نمی‌کند. علاوه بر این، تلقی وجود یک جامعه بین‌المللی یکپارچه گمراه‌کننده است. در حقیقت جوامع بین‌المللی متعدد می‌باشند و برای مثال شامل جوامع کشورهای سازمان ملل (نظیر کشورهای عضو سازمان ملل، اعضای شورای امنیت، کشورهای عضو ناتو، شورای اروپا و سازمان کشورهای آمریکایی)، جوامع سازمانهای غیردولتی (NGOs) (نظیر سازمانهای غیردولتی حقوق بشر، سازمانهای غیردولتی بشردوستانه، یا سازمانهای غیردولتی توسعه)، و سایر جوامع نظیر شرکتهای، دانشگاهیان، و غیره می‌باشند. در واقع نیاز به تقسیم میان بین‌المللی و داخلی ممکن است در عصر جهان‌شمولی فعلی کمتر احساس شود. برای مثال وقتی که سازمانهای غیردولتی بین‌المللی با سازمانهای غیردولتی داخلی همکاری می‌کنند، دولتهای خارجی به سازمانهای مدنی داخلی کمک می‌کنند و شبکه‌های نظم عمومی به طور روزمره فاصله‌های بین بازیگران داخلی و بین‌المللی را پر می‌کند. با این وجود و علیرغم این پیچیدگیها به نظر می‌رسد که دادگاه‌های بین‌المللی نظیر دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] با موانع بزرگتری در ایجاد مشروعیت داخلی که جرم در آنجا ارتکاب یافته است نسبت به ایجاد مشروعیت در جوامع بین‌المللی روبرو هستند.

## ب- مشکلات ایجاد توانمندی

غالباً تأسیسات قضایی صرفاً داخلی و یا صرفاً بین‌المللی همچنین در ایجاد توانمندی داخلی عقیم می‌مانند. در شرایط پس از کشمکش، نیاز برای توسعه توانمندی محلی در بخش قضایی اغلب یک مسئله فوری است. کوزو دوباره یک نمونه بسیار عالی از این مسئله را مطرح کرد. منازعات عملاً شالوده و زیربنای فیزیکی سیستم قضایی را از بین برده بود - ساختمانهای دادگاه و زندانها تخریب شده بودند و تقریباً هیچ تجهیزاتی وجود نداشت.<sup>۴۵</sup> بدتر از خسارات فیزیکی، فقدان منابع انسانی بود. در کوزو فقط صربها تجربه و آموزش لازم برای احراز سمت قاضی و دادستان را داشتند و در عین حال آنها نیز اغلب از خدمت در سیستم جدید خودداری می‌کردند. آنان این کار را خیانت قومی

<sup>۴۴</sup> نگاه کنید به همان، ص. ۱۴۴.

<sup>۴۵</sup> نگاه کنید به اضمحلال، رک. زیرنویس ۵، صص. ۴۹-۵۰.

تلقی کردند.<sup>۴۶</sup> آلبانی‌ها کمی آموزش دیده بودند، ولی از آنجایی که سالها از سیستم قضایی کنار گذاشته شده بودند کم‌تجربه بودند.<sup>۴۷</sup> در چنین شرایطی و به علت فقدان شدید توانمندی در بخشهای داخلی، یک سیستم داخلی نمی‌توانست برای چنین دوره مهمی ایجاد شود.

از سوی دیگر دادگاههای صرفاً بین‌المللی که مشارکت داخلی را به همراه نداشته باشد نیز به ایجاد توانمندی داخلی کمک نمی‌کند. یک دادگاه بین‌المللی با پرسنل خارجی یا یک سیستم قضایی که توسط دولت انتقالی سازمان ملل با پرسنل خارجی اداره شود آموزش کمی برای افراد محلی در یادگیری مهارتهای ضروری فراهم می‌آورد. خلاصه اینکه نیروهای داخلی در اداره سیستم ناتوان هستند ولی سیستمی که توسط جامعه بین‌المللی اداره شود به بهبود و پیشرفت توانمندی پرسنل داخلی کمک نمی‌کند.

### ج- فواید دادگاههای ترکیبی

دادگاههای ترکیبی همان‌طور که از مورد کوزو دیده شد حداقل راه‌حلهایی ناتمام برای مشکلات مشروعیت و ایجاد توانمندی ارائه می‌دهند. تقسیم وظایف بین پرسنل داخلی و بین‌المللی در دادگستری قضایی، مخصوصاً در مورد مسئولیت‌پذیری برای جرایم جدی حقوق بشر، به ایجاد مشروعیت در مراحل دادرسی و تقویت توانمندی پرسنل داخلی کمک می‌کند.

در کوزو حضور قضاات و دادستانهای بین‌المللی در پرونده‌های مرتبط با نقض جدی حقوق بشر، مشروعیت مراحل دادرسی را هم در دید مردم محلی و هم در دید جامعه بین‌المللی افزایش داد. قصور اولیه مسئولین سازمان ملل برای مشاوره با مردم محلی در خصوص تصمیمات حکومتی به طور کلی و تصمیمات درباره قوه قضاییه به طور اخص، موجبات نارضایتی عموم را فراهم آورده بود. البته بدون تشریفات و مراحل عادی سیاسی، مشاوره ذاتاً مشکل خواهد بود. وقتی هیچ مقام منتخبی برای مشاوره وجود ندارد و جامعه مدنی به علت سالها سرکوب و کشمکش شدیداً آسیب دیده است، انتخاب مرجع مشاوره بدون ایجاد حس جانبداری از گروه خاص آسان نیست. به هر حال انتصاب قضاات خارجی برای دادگاههای داخلی برای رسیدگی همراه با قضاات داخلی و انتصاب دادستانهای خارجی برای همکاری با دادستانهای داخلی منجر به ایجاد همکاری‌ای شد که عموماً پذیرش مشروعیت تأسیسات قضایی را افزایش داد. از طریق همکاری و تقسیم وظایف، نه تنها پذیرش عموم نسبت به این دادگاهها بیشتر شد بلکه مقامات داخلی و بین‌المللی ناچار شدند که مشاوره با یکدیگر را آغاز کنند.

همزمان انتصاب قضاات بین‌المللی در دادگاههای داخلی در خصوص پرونده‌های بسیار حساس موجب افزایش پذیرش استقلال قوه قضاییه شد و بنابراین به مشروعیت آن در میان گروههای مختلف مردم محلی کمک کرد. در کوزو تلاشهای قبلی برای دادگستری داخلی نتوانسته بود حمایت صربها را جلب کند.<sup>۴۸</sup> در واقع قضاات صرب از همکاری با قوه قضاییه سر باز زده بودند و احکام در پرونده‌هایی که

<sup>۴۶</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۴۷</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۴۸</sup> نگاه کنید به گزارش مارچ ۲۰۰۲ سازمان امنیت و همکاری اروپا [OSCE]، رک. زیرنویس ۱۶، صص. ۵-۶ (در توضیح استعفای قضاات صرب کوزو، مشارکت کم صربها در دادگاهها و نتایج ناآرامیها پیش از انتصاب قضاات بین‌المللی).

توسط آلبانیایی‌ها دادرسی شده بودند از سوی صربها غیرقابل قبول و ناقص محسوب می‌شدند.<sup>۴۹</sup> در مقابل احکام دادگاههای ترکیبی نگرانیهای موجود در خصوص بیطرفی را حتی در میان صربها مرتفع کرد.<sup>۵۰</sup>

البته تقسیم وظایف میان مقامات داخلی و بین‌المللی راه‌حل نهایی و کامل برای رفع مشکل مشروعیت نبود. در واقع چنین روابط ترکیبی سوالات جدیدی در رابطه با اینکه چه کسی در واقع مراحل دادرسی را کنترل کند ایجاد کرد. زمانی که پرسنل بین‌المللی قدرت بیشتری نسبت به مقامات داخلی داشته باشند - برای مثال وقتی که اکثریت قضات رسیدگی‌کننده قضات بین‌المللی هستند یا وقتی که دادستانهای داخلی صرفاً به عنوان نماینده دادستانهای بین‌المللی انجام وظیفه می‌کنند - ممکن است تصور شود که پرسنل بین‌المللی کنترل مراحل دادرسی را در دست دارند و چنین کنترلی رنگ و بوی امپریالیسم می‌دهد. از طرف دیگر کنترل ناچیز بین‌المللی ممکن است به نگرانیهای در خصوص استقلال و بیطرفی در مراحل دادرسی که بیش از حد در کنترل مقامات داخلی است دامن بزند.<sup>۵۱</sup> به هر صورت به توافق رسیدن در خصوص حل این مشکلات در دادگاههای ترکیبی به مراتب عملی‌تر است در مقایسه با دادگاههای صرفاً بین‌المللی و یا صرفاً داخلی.

دادگاههای ترکیبی در خصوص ایجاد توانمندی نیز مفید می‌باشند. کار کردن در کنار یکدیگر امکان کارآموزی را فراهم می‌آورد که موثرتر از مباحث درسی تجربیدی در خصوص اصول و قواعد حقوقی می‌باشد.<sup>۵۲</sup> کار گروهی امکان تبادل تجارب و اطلاعات در هر دو جهت را فراهم می‌آورد. پرسنل بین‌المللی نسبت به مسائل محلی، فرهنگ محلی و رویکردهای محلی نسبت به دادگستری حساسیت بیشتری نشان می‌دهند و همزمان پرسنل داخلی می‌توانند از سوی پرسنل بین‌المللی آموزش ببینند.

مطمئناً دادگاههای ترکیبی با مشکلاتی در خصوص ایجاد توانمندی روبرو هستند. تاکنون فقدان منابع جدی‌ترین مشکل بوده است. به دادگاههای ترکیبی اغلب وظایف زیادی بدون دریافت منابع کافی برای انجام آنها محول می‌شود. پرسنل دادگاه حتی ابتدایی‌ترین تجهیزات لازم برای انجام وظایفشان را در اختیار ندارند، تعداد مترجمین و سایر پرسنل اداری کافی نیست و شاید مهمتر از همه دادگاهها با مشکل جذب و نگه داشتن پرسنل بین‌المللی واجد شرایط برای خدمت به عنوان قاضی، دادستان و وکیل مدافع مواجه هستند.<sup>۵۳</sup> تا زمانی

---

<sup>۴۹</sup> نگاه کنید به همان، صص. ۵-۶.

<sup>۵۰</sup> نگاه کنید به همان.

<sup>۵۱</sup> برای نمونه نگاه کنید به همان، ص. ۶. تلاشها برای تأسیس یک دادگاه مخلوط در کامبودیا به عدم توافق درباره توازن کنترل داخلی و بین‌المللی به تأخیر افتاد. نگاه کنید به ست مایدنز [Seth Mydans]، سازمان ملل به مذاکرات کامبودیا در خصوص دادگاه خمرهای سرخ خاتمه داد [U.N. Ends Cambodia Talks on Trials for Khmer Rouge]، نیویورک تایمز [N.Y. Times]، ۹ فوریه ۲۰۰۲، ص. ۴. با این وجود در حال حاضر این توافق حاصل شده است. نگاه کنید به ست مایدنز [Seth Mydans]، سازمان ملل و کامبودیا در خصوص دادگاه خمرهای سرخ به توافق رسیدند [U.N. and Cambodia Reach an Accord for Khmer Rouge Trial]، نیویورک تایمز [N.Y. Times]، ۱۸ مارچ ۲۰۰۳، ص. ۵.

<sup>۵۲</sup> جول سی. بی‌یوایس [Joel C. Beauvais]، استبداد خیرخواهانه: انتقاد از ایجاد دولت توسط سازمان ملل در تیمور شرقی [Benevolent Despotism: A Critique of U.N. State-Building in East Timor]، ژورنال حقوق و سیاست بین‌الملل دانشگاه نیویورک [N.Y.U. J. Int'l L. & Pol.]، شماره ۳۳، صص. ۱۱۰۱، ۱۱۵۹-۱۱۵۷ (۲۰۰۱).

<sup>۵۳</sup> برای نمونه نگاه کنید به همان، ص. ۱۱۶۰؛ لورا ای. دیکینسون [Laura A. Dickinson]، رقص تکمیلی: روابط میان مکانیسمهای مسئولیت‌پذیری داخلی، بین‌المللی و انتقالی در تیمور شرقی و اندونزی [The Dance of Complementarity: Relationships Among Domestic, International, and Transnational Accountability Mechanisms in East Timor and Indonesia]، در راههای مسئولیت‌پذیری: واکنشهای داخلی و بین‌المللی نسبت به فجایع [Avenues to Accountability: National and International Responses to Atrocities] (جین سترومست [Jane Stromseth]، آماده ارائه در ۲۰۰۳).

که دادگاههای ترکیبی به عنوان وسیله اعمال دادگستری ارزان مورد استفاده قرار بگیرند و حتی از ابتدایی‌ترین تجهیزات و منابع محروم باشند، نمی‌توانند کارکرد بالقوه خود را ارائه دهند.

در هر صورت چنین نگرانی‌هایی در مورد منابع مالی بیشتر مشکلات و مسائل اجرایی هستند نه مفهومی. و البته فقدان منابع بدون توجه به چهارچوب حقوقی انتخاب شده می‌تواند مشکلساز باشد. در آخر، شاید بزرگترین نشانه و دلالت در خصوص مفید بودن دادگاههای ترکیبی این امر است که این دادگاهها به طور فزاینده‌ای در شرایط پس از منازعات و درگیری مورد استفاده قرار می‌گیرند. پس از سالها تلاش، پیمانی برای ایجاد یک دادگاه ترکیبی داخلی/بین‌المللی در کامبودیا به دست آمد.<sup>۵۴</sup> در همین زمان پروژه ایجاد یک دادگاه ترکیبی مستقل در سیرالئون در جریان است<sup>۵۵</sup> و در حال حاضر دادگاههای ترکیبی در تیمور شرقی در حال کار هستند. حتی در دولت بوش که در اغلب موارد نسبت به دادگستری بین‌المللی مقاومت می‌کرد از تاسیس دادگاههای ترکیبی داخلی-بین‌المللی نظیر آنچه در مورد دادگاه ویژه برای سیرالئون پیشنهاد شد حمایت وجود داشت.

### 3. ارتباط بین دادگاههای ترکیبی و دادگاههای بین‌المللی

بعضی منتقدین دادگاههای ترکیبی را فقط به عنوان جایگزین درجه دو دادگاههای بین‌المللی می‌دانند.<sup>۵۶</sup> با این وجود، نمونه‌کوزو بیانگر این امر است که چنین دادگاههایی لازم نیست که جایگزین دادگاههای بین‌المللی باشند (یا دادگاههای داخلی). بلکه استفاده از دادگاههای ترکیبی در کوزو نشان داد که چنین دادگاههایی مکمل لازمی برای دادگاههای بین‌المللی می‌باشند. در واقع استفاده از این دادگاهها در کوزو در سایه دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] دلالت بر ارتباط چنین دادگاههایی با دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] تازه تأسیس می‌باشد.

سازمان ملل دادگاههای ترکیبی در کوزو را بیشتر به این دلیل که دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] قادر نبود به تمام پرونده‌های فجایع در منطقه رسیدگی کند دایر کرد. دادستان دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] صراحتاً عنوان کرده بود که دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق [ICTY] فقط به پرونده‌های خیلی مهم در کوزو رسیدگی می‌کند و بنابراین، بسیاری از مظنونین بدون مرجع رسیدگی باقی می‌ماندند.<sup>۵۷</sup> به این علت که دادگاههای معمولی کوزو نمی‌توانستند به طور قابل قبول و منصفانه‌ای به این پرونده‌ها رسیدگی کنند مقررات تأسیس دادگاههای ترکیبی برای برطرف کردن این مشکل تصویب شد.

دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] نیز فقط قادر به رسیدگی به تعداد معدودی از پرونده‌های پس از وقوع منازعات خواهد بود. با این وجود دادگاههای محلی نیز ممکن است قادر نباشند که به چنین پرونده‌هایی رسیدگی کنند. در واقع بسیار محتمل است که در هر موقعیتی که دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] صلاحیت دارد به علت عدم توانایی دادگاههای داخلی به رسیدگی به این پرونده‌ها، تعداد پرونده‌هایی که

<sup>۵۴</sup> نگاه کنید به مایدنز، سازمان ملل و کامبودیا در خصوص دادگاه خمرهای سرخ به توافق رسیدند [U.N. and Cambodia Reach an Accord for Khmer Rouge Trial]، رک. زیرنویس ۵۱، ص. ۵.

<sup>۵۵</sup> نگاه کنید به شورای امنیت سازمان ملل [U.N. SCOR]، جلسه ۴۱۸۶، ص. ۲، U.N. Doc. S/RES/1315 (۲۰۰۰)، قابل دسترسی در <http://www.un.org/docs/scres/2000/sc2000.htm> (تاریخ دسترسی: ۲۰ فوریه ۲۰۰۳).

<sup>۵۶</sup> نگاه کنید به زیرنویس ۲ و متن مربوط به آن.

<sup>۵۷</sup> نگاه کنید به زیرنویس ۹ و متن مربوط به آن.

نیازمند رسیدگی است از ظرفیت دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] بیشتر باشد و نیاز به تشکیل فرمی از دادگاه بین‌المللی وجود داشته باشد. به غیر از شرایطی که شورای امنیت صلاحیت دادگاه را تعیین می‌کند اطمینان حاصل می‌شود که این دادگاه‌ها فقط در مواردی که دادگاه‌های داخلی تمایلی به رسیدگی ندارند و یا قادر به رسیدگی نیستند تشکیل شوند.<sup>۵۸</sup> با این وجود دقیقاً در این شرایط است که تعداد بسیار زیادی از پرونده‌ها توسط دادگاه‌های داخلی به درستی رسیدگی نمی‌شود - و تعداد پرونده‌هایی که به درستی رسیدگی نمی‌شوند به مراتب از تعداد پرونده‌هایی که در برابر دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] قرار می‌گیرند بیشتر است.

تحت چنین شرایطی است که دادگاه‌های ترکیبی می‌توانند نقش مفیدی در افزایش قابلیت و مشروعیت مراحل دادرسی کیفری برای محاکمه مظنونین به ارتکاب فجایع دسته‌جمعی بازی کنند. موفقیت آنها تا حدی بستگی به این دارد که به تجهیزات کافی و منابع انسانی لازم دسترسی داشته باشند. مطمئناً دادگاه‌های ترکیبی کوزو در این زمینه دچار مشکل بودند. در هر صورت قصور و کوتاهی در اجرا نباید به مردود شمردن خود مدل بیانجامد. دادگاه‌های ترکیبی حتی در جهان پس از تأسیس دادگاه کیفری بین‌المللی [ICC] می‌توانند بسیار مفید باشند.

---

<sup>۵۸</sup> نگاه کنید به کنفرانس دیپلماتیک تام‌الاختیار سازمان ملل در خصوص تأسیس دادگاه کیفری بین‌المللی [ United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court ]، قانون رم دادگاه کیفری بین‌المللی [ Rome Statute of the International Criminal Court ]، ماده ۱۷، پیوست دو، U.N. Doc. A/CONF. ۱۸۳/۹ (۱۹۹۸)، قابل دسترسی در: <http://www.un.org/law/icc/index.html> (تاریخ دسترسی: ۲۰ فوریه ۲۰۰۳).